

Nukus shahar kanalizatsiya tizimlari

G.M.Tangatarova

Irrigatsiya va suv muommolari ilmiy
tadqiqot instituti doktoranti

N.B.Axmedova

Qoraqolpoq Davlat Universiteti magistranti

Annotatsiya: Songi yillarda mamlakatimizda olib borilgan ilojlar va sanitariya-ekologik holatni yaxshilash maqsadida ishlar olib borilmoqda. Qoraqalpogiston Respublikasi hududining grunt qatlamlari va iqlimi. Bugungi kunda Nukus shahridagida chiqindi chiqarib turgan obyektlar va faoliyat ko'rsatayotgan kanalizatsiya tarmoqlari.

Kalit so'zlar: chiqindi suvlar, suv havzalari, suv resurslari, suv xo'jaligi, cho'kindi, grunt, tarmoq, kollektor, nasos stansiyasi, biologik tozalash, filtratsiya maydonlari.

Mamlakatimizda atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy suv resurslaridan samarali foydalanish, ularning sanitariya va ekologik holatini yaxshilash bo'yicha izchil ishlar olib borilmoqda.

Hozirgi kunda suv tizimlari ifloslanishining oldini olishga katta e'tibor qaratilmoqda. Maiyshiy oqova suvlar va sanoat korxonalaridan chiqariladigan chiqindi suvlar maxsus inshootlarda tozalanib, ular yana ular suv havzalariga oqizib yuboriladi. Chiqindi suvlar suv havzalarini malum darajada ifloslantiradi. Keyingi yillarda davlatimiz tarafidan suv havzalarining sanitariya-gigiena holatini yaxshilashga qaratilgan qator amaliy choralar ko'rilmog'.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-iyulda qabul qilingan PF-6024 qaroriga asosan so'ngi yillarda yer va suv resurslaridan samarali foydalanish, suv resurslarini boshqarish tizimini modernizatsiyalash, suv xo'jaligi obyektlarini modernizatsiyalash va boshqarish bo'yicha katta ishlar amalga oshirilmoqda. Foydalanilgan o'rtacha yillik suv hajmi 51-53 mlrd kub metrni tashkil etadi, ya'ni 97,2% daryo suvlari, 1,9% kollektor tarmoqlari, 0,9% yer osti suvlaridan foydalanib, ajratilgan suv olish limitiga solishtirganda 20% ga kamaygan. [1]

Qoraqalpog'iston hududining to'rtinchi kompleksidagi allyuvial shokindilardan tashkil topgan gruntning o'ziga xos bo'lgan mexanik tarkibining har xil bo'lishiga bogliq 3 turli ko'rinishtagi grunt shokindilariga bo'lish mumkin:

- daryo o'zanlarida paydo bo'lgan chokindilar (ruslovie otlojeniya), mayda qum bo'laklaridan tashkil topgan bo'lib, har yerlarida supes gruntni bilan qatlamlangan, yaxshi suv otkizuvchanlikka ega, yuvilishga chidamli emas bo'lib chang turidagi xarakterga ega gruntlar hisoblanadi;

- o'zanlar orasida paydo bo'lgan chokindilar (metruslovie otlojeniya) - bular o'zanni tez o'zgaruvchan daryolarning yuvilib o'zgarishi natijasida paydo bo'ladi va qum, supes va loy tuproqlarning kompleksidan tashkil topgan bo'lib, gruntni o'rtacha suv otkizuvchanligi bilan xarakterlanadi;

- dengiz chokindilari (ozernie otlojeniya), suglinok va glina gruntlaridan tashkil topgan bo'lib supes va qum qatlamlari bilan bogliq ogir mexanikalik tarkibga ega bo'lib, juda oz suv otkazuvchanlikka ega hisoblanadi.

Bu region yetarli darajadagi namlikka ega emas. N.N.Ivanovning malumoti bo'yicha: dekabr-mart oylarida namlik koefficienti $K=0,60$ ga teng; aprel-noyabr oylarida $K=0,29-0,13$, may-noyabr oylarida $K=0,12-0,10$ gacha pasayadi. Bahor va yoz oylarida shamolning tezligi 10-15 m/s gacha ortadi.[2]

Nukus shahri Qoraqalpog'iston Respublikasining administrativlik, madaniy-ilimiy, siyosiy markazi poytaxti bo'lib, Qoraqalpog'istonning eng yirik shaharlarining biri bo'lib hisoblanadi.

Nukus shahrida qurilish materiallari, ximyo sanoati, yog'ochni qayta ishlash, yengil sanoat, tekstil fabrikasi, poligrafiya, oziq-ovqat mahsulotlari, shifoxonalar, bolalar boqchalari, kolledjlar, institutlar, universitetlar, avtortransport korxonalari bor.

Faoliyat yuritayotgan chiqindi suv soorujenielari: asosiy nasos stanciyasi, tozalash soorujenielari va injenerlik kommunikaciya trassalarining qurilish uchastkalarining yer osti gruntlari har xil zichlikka, gronulometriyaviy tarkibga va fizika-mexanik hususiyatlarga ega bo'lgan, qum, supes, suglinok aralashgan, yengil tuproqli qatlamlarga ega gruntlardan tashkil topgan.[3]

Nukus shahrining kanalizaciya tarmoqlari 40 yil davomida o'z vaziyfasini bajarib kelmoqta. O'tkan asirning 1970-yillarining boshida birinshi kanalizaciya tarmogi va suv shiqarib tashlash (SP) stanciyasi ishga tushirilgan. Hozirgi vaqitda Nukus shahrida 5 SP (SP-1A, SP-2, SP-4, SP-10A, SP-11A), 31 KNS (kanalizaciya nasos stanciyalari), 1GNKS (asosiy kanalizaciya nasos stanciyasi) va KOS (kanalizaciya tozalash stanciyasi) bor. Nukus shahri xalqini kanalizaciya bilan tamiynlash 98,4 ming odam, umimiy xalq sonining 31,1 % tashkil etadi. Kanalizaciya tarmoqlarining ham kollektorlarning umumiy kanalizaciya tarmog'ining 38,9 % ti yangidan almashtirishni talab qilmoqda.

Chiqindi suvlarni tozalash uchun kerakli bo'lgan usullarni va soorujenielarni tanglashda mahalliy joylarning har xil sanitariya-texnikaviy va ekanomik tafoviti hisobga olish talab etiladi.

Shu bilan birga, O'zbekistonda chiqindi suvlarni tozalash mexanik tozalash bilan cheklanmagan chiqindilarni to'liq biologik tozalash bilan yakunlanadi.

Biologik tozalash amaliyotida biologik prudlar, sug'orish va filtraciya maydonlari afzalliklarga ega hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekistan Respublikasi suv xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo'ljallangan konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida. <https://lex.uz/docs/-4892953>
2. K.I.Baymanov., Z.T.Turlibayev. Aqaba suvlardı ağızıw tarmaqların joybarlaw. "Kanalizaciya" Sabaqlıq. "Metodist nashriyoti" JShJ baspası. Toshkent-2023
3. G.Abdiganieva, Z.T.Turlibayev. Kanalizaciya hám aqaba suvlardı tazalaw. Qaraqalpaqstan baspası – 2020. Oquv qollanma.